

פרק עשרים ושניים

תקופת המעברות

מסקנותיה של וועדת פרומקין, לבד מפיטוריהם של העובדים לא הייתה מעשית כל כך. מחלקת התרבות אמנם הפסיקה באותו הזמן לטפל בנושא החינוכי, ובמקומה באה מחלקת החינוך, אולם היה זה רק לזמן קצר מאוד.

בקיץ תשי"א הוחלט לפרק את מחנות העולים, ולהעביר את העולים למעברות. בארץ הוקמו כמאה וארבעים מעברות, לשם נשלחו העולים. החיים במעברות היו שונים לגמרי מהמחנות. במחנות העולים לא עבדו, והסוכנות כלכלה אותם. במעברות לעומת זאת, הם נדרשו לעבוד למחייתם. המעברות לא היו מגודרות, הן היו פתוחות וכל הרוצה יכול היה להיכנס. אמנם עדיין שלט מנהל המעברה בהרבה דברים, אולם הייתה חופשיות מסויימת. נוכל להגדיר את המעברות כיישובים בהתפתחות.

המעברות 'חיו' בסך הכל כשלוש ארבע שנים, לאחר מכן הוחל בפירוק הדרגתי שלהן. חלקן הפכו לשכונות בערים לידן שכנו, כמו קרית משה ברחובות (מעברת זרנוגה) או פרדס כץ שהפכה להיות חלק מבני ברק. חלק אחר נהפכו בעצמן לערים בפני עצמן כגון קריית שמונה, ירוחם, קריית מלאכי, שדרות, ובית שמש.

החיים במעברות היו קשים לא פחות מהמחנות. השירותים הסינטרניים היו מתחת לכל ביקורת (כשתי ברזים לאלף נפש), במידה והעיריות לא עמדו בתשלומי המים, וזה קרה הרבה, נותקה המעברה ממים. לא היה במדינה עבודה לכמות גדולה כזו של אנשים, ובקיצור – המצב לא היה שפיר.

אם לא די בכך, בשנים תשי"א תשי"ב הוצפו המעברות בשטפונות עזים, והסוכנות נאלצה לגייס את צה"ל על מנת לחלץ את המוני העולים שנתקעו בהצפות. היישוב כולו נקרא להירתם

1 בעיקרון, רבות מן המעברות נבנו בתחומי יישובים, ועל המועצות הוטל לדאוג לתשתיות, מים ושאר שירותים. החלוקה לא הייתה שוויונית. עיירות פחות 'נחשבות' קיבלו מעברות ענקיות שבמצבן הכספי של העיריות והמועצות היה קשה להן לכלכל אותן, ואילו ערים נחשבות קיבלו מעברות קטנות. לדוגמא תל אביב קיבלה בסמכותה רק שתי מעברות ובהן כ-3,700 נפש בסך הכל, והעולה על כולנה העיר רמת גן שהייתה עיר חלוצית גאה, דאגה להקים אצטדיונים ופארקים, אולם לא הסכימה בשום אופן לקבל בתחומה מעברה.

למפעל 'קורת גג' ולאכסן בביתו את ילדי המעברות שנפגעו. כן הוכרז על מבצע 'כסות חורף' ויד למעברה'. עזרת הצבא בשני החורפים הקלה על התושבים. החיילים חפרו תעלות ניקוז, ניקו את המעברות, כינסו את הילדים והעסיקום. למעלה מאלף ילדים הועברו למחנות צה"ל, עד יעבור זעם. כן עזרו אנשי צה"ל בתיקון האוהלים והמבנים שנפגעו, דאגו לאספקת מים וריקון אשפה, וכמובן סיפקו את העזרה הרפואית שנדרשה.

את המצב הזה ניצלו פעילי יד לאחים, כפי שמספר ר' איצקע גאנזבורג ע"ה:

"בחורף, במעברות, המצב היה קשה מאוד. בפחונים בהם התגוררו העולים היו דליפות של גשם. חימום לא היה, ושמיות ניתנו בצמצום. הסוכנות פתחה במבצע 'קורת גג', במהלכה אימצו משפחות ילדים עולים. מובן שניצלנו את הזדמנות הפז שנקרתה לפנינו כדי להציל ילדים משמד רוחני, והלכנו לשכנע הורים למשפחות דתיות לקבל את הילדים למשך החורף, ולנצל זאת על מנת להחזיר להם את החינוך היהודי הכשר שנגזל מהם בכוח במעברות".

"אני אישית הסתובבתי בכפר חב"ד מבית לבית, ושכנעתי את המתיישבים הטריים לקבל לביתם את הילדים התימניים. במשך הזמן הצלחנו להביא לכפר חב"ד לא פחות ממאה ילדים. הילדים הללו זכו לקבל במשך חודשי החורף חינוך יהודי כשר למהדרין, וכאשר שבו למעברות היו כבר מספיק מחוסנים כדי להתנגד לנסיגותיהם של אנשי הסוכנות להעבירם מהדת. ברוך השם, רבים מהם הצליחו ועברו למסגרות דתיות מתאימות".

מפא"י מתנערת מההסכם

עם הקמתן של המעברות, הודיעו חברי מפא"י לעמיתיהם הדתיים כי ההסכם (שקיבל תוקף בחוק) לא יחול על המעברות, ושם תמשיך לנהוג שיטת החינוך האחד אפילו לעדות התימנים. הם התעקשו על הנוסח הפורמלי של החוק הקובע כי הבחירה בין חינוך דתי לשאינו דתי חל על מחנות עולים. הם טענו כי המעברות הינן ישובים בהתהוות, ואינם מחנות עולים.

שוב עמדה הקואליציה לפני פיצוץ. בתשרי תשי"א הגיע המשבר לשיאו, אולם בסופו של דבר, הגיעו הצדדים להסכמה. ד"ר צמרת כותב על אותו משבר במאמרו² כי 'בסופם של דיונים התברר כי שני הצדדים אינם ששים לפירוק השותפות ביניהם'. לפיכך, נחתם הסכם קואליציוני חדש, ומונתה ממשלה חדשה. כמו כן הוחלף שז"ר בדוד רמז. בעת הצגתה של הממשלה אמר ב.ג. 'ממשלה זו תעשה כל אשר ביכולתה לעקור כל אפליה וכפייה בענייני כלכלה, חינוך, תרבות ודת מאיזה צד שלא תבוא'. הנציגים הדתיים, שהיו מעוניינים להציג הישג נוסף, לחצו וקיבלו הסכמה לכך שיפתח אגף מיוחד לחינוך הדתי.

בפועל, המצב במחנות לא השתנה הרבה, מכמה סיבות. הסיבה המשנית היא שמפא"י פתחה במעברות בתי ספר של 'זרם העובד הדתי', אשר בראשו עמד בין השאר פרופסור ישעיהו לייבוויץ. היה זה בית ספר חילוני במסווה דתי, התכנית אולי הייתה דתית, אולם המורים לא היו דתיים. העולים שלא הבינו מאומה בשיטת הזרמים, והיו די מבולבלים מריבוי נציגי המפלגות הבאים ומשכנעים אותם זה לכאן וזה לשם, הרגישו מאוד נוח לשלוח לשם את ילדיהם. זה גם דתי, וגם מנהלי המחנה מרוצים מהם. המצב היה ש-78% מהחינוך במעברות היה שייך לזרם העובד הדתי, שהיה אותה גברת בשינוי אדרת.

על הפעילות באותם הימים במעברות מספר השליח הרב זלמן אבלסקי, רבה של מולדביה:

2 'ועדת פרומקין' הקרע הבלתי נמנע מפא"י לחזית הדתית

"את הפעילות שלי התחלתי במעברה ליד מושב בית הריף. בשוב זה התגוררו יוצאי בולגריה שהיו שמאלנים ואנטי-דתיים. הם התנגדו תמיד לפעילות הדתית שהתקיימה במעברה הסמוכה. יום אחד נודע להם שאני נמצא במקום, וכמה מהם הגיעו למעברה כאשר אחד מהם מחזיק רובה בידו במטרה מוצהרת להורגני... התימנים במעברה שראו את הסכנה, הסתירו אותי כל הלילה, ועם בוקר נאלצתי לברוח מהמקום".

לקראת פתיחת הלימודים בשנת תשי"ב הודיע שר החינוך דוד רמז על שינוי סדרי הרישום לבתי הספר, ובעצם הודיע בכך על ביטול ההסכם. הדתיים התקוממו נגד המהלך. בג. איים, שבאם השרים יצביעו נגד הודעתו של השר יראה זאת כהצבעת אי אימון בממשלה. הודעתו של השר אכן נדחתה ברוב קולות, והממשלה כולה התפטרה.

לאחר הבחירות - במהלך ימי הכנסת השניה³, בא אלול תשי"ג בוטלה כליל שיטת הזרמים, ועמה גם שאריותיו של ההסכם. בארץ התקבל חוק חינוך ממלכתי שהפקיע את החינוך מידי המפלגות, והעבירן לשליטת משרד החינוך.

הנה כי כן, הסכם זה החזיק מעמד כשנתיים וחצי, וכמעט ולא יושם בפועל. בכל אופן, מתאריך זה הייתה כתובת אחת לכל בתי הספר במדינה כולל המעברות.

אם זה היה המצב, מדוע זעק הרבי עוד שנים רבות אודות השמד שעושים בילדים? הרי מתקופת המעברות מותר היה לכל הורה לחנך את בנו היכן שחפץ, וגם אם היו קיימים לחצים מצד הנהלות וכו', הרי שקשה להאשים בכך את החוגים הדתיים??

השעוריה!!

הענין האמיתי מוגדר בארבע מילים 'מיון לפי מפתח מפלגתי'. קשה מאוד למצוא חומר אודות נושא זה, נראה שהדברים היו יותר מתוך הסכמה שבשתיקה.

בכל אופן, כבר מהקמת המדינה הוחלט על חלוקת קרקעות לפי מפתח מפלגתי. כלומר, כל מפלגה תקבל שטחים לפי גודלה. בישובים שבשטחים אלה היא תוכל לפתוח מוסדות חינוך השייכים לה, ומפלגה אחרת לא תיכנס בתחומה, למרות שמצד החוק היבש כל הורה רשאי היה לבחור את החינוך לבניו כרצונו.

הייתה זו חלוקה לא הוגנת בלשון המעטה. היא לא התייחסה כלל לאופיים של העולים, רצונם ושאיפותיהם. הסוכנות קבעה להיכן יופנו העולים, וכשהגיעו אלה ליישוב השייך למפלגה מסוימת נאלצו לשלוח את ילדיהם לבית הספר השייך למפלגה זו, כיוון שהאחרים פשוט לא פתחו שם בית ספר.

ד"ר צבי צמרת כותב במאמר כי כך גם איתרע מזלם של תושבי עמקה הנזכרים לעיל. ד"ר צמרת טוען, כי "הפרת החוק הבוטה הזאת, שפרטיה פורסמו בעיתונות החרדית ואף הוזכרו פעמיים במליאת הכנסת, לא עוררה עניין של ממש במערכת הפוליטית, גם לא במפלגות הדתיות. חוסר העניין קשור להסכמה שבשתיקה, שהייתה משותפת לכל חלקי המערכת הפוליטית בעניין חלוקת העולים בין תנועות ההתיישבות. כל המפלגות, גם הדתיות, קיבלו את העיקרון שלפיו כל אחת מתנועות ההתיישבות רשאית לקבוע את אופיה של מערכת החינוך ביישוביה. המפלגות

הדתיות הסכימו כי במושבים של מפא"י יוקמו רק בתי ספר של זרם העובדים ותנועת העבודה הסכימה שבמושבים שהוקצו לתנועות ההתיישבות הדתיות יוקמו רק בתי ספר דתיים".

אולם זוהי השערוריה הקטנה. הפשע הגדול הוא, שאף העולים חולקו על פי 'מפתח מפלגתי'. כשהגיעה כמות של עולים היא חולקה בשירות לב לפי יחסם של המפלגות. התייחסו אליהם כאל כספי המגבית המאוחדת שגם הם חולקו לפי מפתח מפלגתי, כך יוצא, שבימי הכנסת הראשונה כ- 13% אחוז מבין העולים נשלחו ליישובים דתיים וחרדיים, ואילו השאר נשלחו לקיבוצים ומושבים חילוניים!

לדוגמא, בשנת 1950 עלו לארץ כ- 170,000 עולים. לפי חשבון זה, 22,000 נשלחו ליישובים חרדיים, ואילו השאר - 148,000 נשלחו ליישובים חילוניים. וועדת פרומקין הגיעה למסקנה כי 70-80% מהעולים מארצות המזרח הינם מסורתיים-דתיים. אולם על פי המפתח המפלגתי רק 13% מהם זכו להגיע למקום חרדי או דתי, השאר - למרות שרובם המוחלט מעוניין היה במקום חרדי וחינוך חרדי - נשלח על כורחו לסביבה לא דתית.

העולים ברי המזל שידעו על הסכנות והתעקשו להגיע למקום דתי - כפי שמספרת גברת אוחנה לעיל - הוכנסו באותה מכסה אחוזית זעומה, ואילו השאר נשלחו אל ארץ גזירה.

נסביר זאת בהרחבה:

העולים שהגיעו בשנים הראשונות ושוכנו במחנות, 'זכו' לשיטת החינוך האחיד בכל המחנות בלא יוצא מן הכלל. כשבוטלה שיטת החינוך האחיד, ועם התפתחותן של המעברות שפר גורלם של העולים ששוכנו בהם, כיוון שיכלו לשלוח את ילדיהם להיכן שחפצו.⁴

הבעיה הייתה ונשארה עם אלה שהגיעו לאחר מכן. אלה לא שוכנו במעברות, אלא נשלחו ישירות ליישובים.⁵ עולים אלה חולקו על פי מפתח מפלגתי, ורובם ככולם נשלחו לקיבוצים. הבעיה הייתה גדולה במיוחד עם נערים שעלו בעליית הנוער ללא הוריהם, הם היו נורא תמימים, וקיבלו יחסית מהר את החיים החדשים עם ההסברים המשמדים שהנפיקו להם מדריכיהם.

על כך זעק הרבי כי הדבר לא ייתכן!! מגיעים יהודים שומרי תורה ומצוות, והם אנוסים להתיישב בקיבוצים בהם מתנהל מסע שמד נגד הילדים?! צריך לזכור, שבדיוק בשנים תשי"ד-תשט"ז ואילך הגיעה עליה הגדולה ממרוקן. אז כבר השתלטה המדינה פחות או יותר על גלי העלייה, ולא היה צורך לשכן את העולים במעברות. העולים נשלחו איפוא ישירות ליישובים על פי אותו מפתח מפלגתי.

בעלון 'הפרדס' מחודש כסליו תשט"ז נכתב מעט על אותה שיטה:

"גם בימים סוערים אלה, גם כאשר סכנת קיום אורבת לארץ ישראל מאויביה מבחוץ לא נענתה מפא"י אף כמלא נימה לבקשות ותחנוני היהדות התורתית לשים קץ להעקרה על הדת לרבות אחינו נמלטי מרוקו והיא ממשיכה במדיניות של 20—80 אחוז, כלומר 80 אחוז מיהודי מרוקו ילכו לקבוצים ומושבים ללא תורה ויהדות, ורק 20 אחוזים למושבים דתיים".

4 גם השיכון במעברות נבע בין היתר מלחצים מפלגתיים, אולם הוא לא היה קשור כל כך, וגם העולים שכבר עברו את הפרשיה של שיטת חינוך אחיד, כבר למדו להיזהר
5 גם בתקופה הראשונה - בתקופת המחנות - הרי רוב העולים נשלחו ישירות ליישובים על פי מפתח מפלגתי, ורק חלקם שוכן במחנות.

"קשה להבין מדוע תמשך בכלל אותה המדיניות של חלוקת העולים לפי מפתח מפלגתי. מה להם וליהודים התמימים ממרוקו שלא ידעו מעולם מה זה מפ"ם ואחדות העבודה, אשר יכריחו אותם ללכת דוקא למושבים אלה העוקדים את כל הקדוש והיקר לנו. האם יש הגיון וצדק בזה. וכי יהודי אמריקה המממנים את התיישבותם מעונינים דווקא להכניס את יהודי מרוקו למושבים שמאליים סוציאליסטיים או פרו-סובייטיים?"

"עד אימתי תימשך אותה המדיניות המפלגתית של ימים שעברו. יהדות אמריקה שאין לה ענין במפתח מפלגתי והיא הנותנת למימון צרכי העליה צריכה להשמיע קולה שלא יאכיפו על יהודי מרוקו מפתח מפלגתי שזהו הגורם להעברתם לקיבוצי השמאל".

לא באנחות נושע

לפי התמורות במחנות ובמעברות, כך התאים הרבי את הפעילות החבדית ככפפה למציאות בשטח. פעילי יד לאחים לדוגמא, עברו מחדירות לילות, לכניסה רשמית למחנות, וכן ארגון בתי ספר, או שכנוע עבור בתי ספר דתיים. בהמשך, פתח הרבי את הרשת, ואת בית הספר למלאכה. לרשותם של בחורים תורניים יותר עמדה הישיבה בלוד.

בנוגע לעצם ההסכם בדבר מפתח מפלגתי השתדל הרבי במשך שנים לאחר מכן לעורר את לבה של היהדות החרדית כדי לפעול למען אחיהם המובלים לשמד בקיבוצים.

אור האיר מנזרח

בערב ראש השנה של תשי"א (כ"ט אלול תש"י) הגיע לארץ הקודש הצדיק המלובן ה'בבא סאלי' זיע"א. היה זה ביקורו השלישי בארץ. הפעם, הגיע כדי להשתקע בה.

הרבי מקבל אותו בברכת 'ברוכים הבאים' חמה:

שלמא רבה להאי גברא רבה עמוד התורה בוצינא דנהורא חד מבני עליה מראשו ומעלה עטרת זהב גדולה הרב החסיד ותיק וחסיד איש ירא אלקים נו"מ חו"ב וכו' וכו' כבוד שם תפארתו מוהר"ר ישראל שליט"א אביחצירא, לפניו רב ראשי לקהילת קדש ארפוד ואגפיה ועתה בארעא דישראל ת"ו.

שלום וברכה!

לרגלי עלותו לארצנו הקדושה, תבנה ותכונן על ידי משיח צדקנו בעגלא דידן אמן כן יהי רצון, יהא בואו ברוך לה'.

מה' מצעדי גבר כוננו, ומכיון שזיכחו הקב"ה לעלות לארצנו הקדושה ת"ו, הנה בטח העמיסה עליו ההשגחה העליונה תפקיד מיוחד על אדמת הקדש, להיות רוח חיה בקרב אחינו בני ישראל הספרדים, ולהשפיע עליהם בחיזוק התורה והמצוה בכלל, ובפרט אשר ישמרו על בניהם וטפם לבל יהיו לבז ולא יפלו ברשת חינוך של הפקר ר"ל, אלא ישמרו עליהם בעינא פקחא, אשר כולם, בניהם ובנותיהם בלי יוצא מן הכלל, יתברכו על ברכי התורה והמצוה ביראת שמים ומסורת אבותינו הקדושה במוסדות חינוך המתנהגים על טהרת הקדש.

ובזכות עבודתו למילוי תפקידו זה במסירת נפש, יאריך ה' יתברך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים ועוד ינוכח בשיבה דשנים ורעננים ויצליח בעבודתו כבירה להגדיל תורה ולהאדירה ובעניניו הפרטים מנפש ועד בשר די והותר.

עלייתו של הבבא סאלי לארץ היוותה הזדמנות אדירה עבור יהדות ספרד. קדושתו של הבבא סאלי הייתה ידועה לכל, שמו נישא בהערצה ובאהבה רבה על ידם, ועל ידי כל החוגים החרדיים. דמותו הקדושה היה בה כדי לזקוף את גבם של יהודי המזרח, ליהודי המזרח היה מעתה אילן גדול להיתלות בו, יהודי בעל שיעור קומה עצום שמעורר נפשות נידחים.

אכן, הבבא סאלי עורר בעצם בואו התעוררות עצומה. היהודים הספרדים שאמונת חכמים חזקה אצלם במיוחד התעוררו בהתעוררות קדושה, וסחפו אחריהם גם כאלו שנתרחקו מעט.

כבר באגרת הראשונה, מדגיש הרבי לבבא סאלי את הסיבה לשמה הביאה אותו ההשגחה העליונה דווקא כעת לארץ ישראל:

מה' מצעדי גבר כוננו, ומכיון שזיכהו הקב"ה לעלות לארצנו הקדושה ת"ו, הנה בטח העמיסה עליו ההשגחה העליונה תפקיד מיוחד על אדמת הקדש, להיות רוח חיה בקרב אחינו בני ישראל הספרדים, ולהשפיע עליהם בחיזוק התורה והמצוה בכלל, ובפרט אשר ישמרו על בניהם וטפם לבל יהיו לבז ולא יפלו ברשת חינוך של הפקר ר"ל, אלא ישמרו עליהם בעינא פקחא, אשר כולם, בניהם ובנותיהם בלי יוצא מן הכלל, יתחנכו על ברכי התורה והמצוה ביראת שמים ומסורת אבותינו הקדושה במוסדות חינוך המתנהגים על טהרת הקדש...

בין הרבי לבבא סאלי התנהל קשר קדוש, נעלה משכל אנוש. הם היו קשורים באהבה חיבה ורעות.

עד מהרה התוודע הבבא סאלי לשואה הרוחנית האיומה המתנהלת בארץ, ולפניו האמיתיים של השלטון. נפשו הקדושה לא יכולה הייתה לסבול את ההווי הישראלי הריק מתוכן, החומרני והגס. הוא החל לשקול ברצינות לסוע חזרה לחוץ לארץ. את שאלתו הפנה לכ"ק אדמו"ר שליט"א. וכך מתוארים הדברים בספר 'הסבא קדישא בבא סאלי':

"קשרים הדוקים היו לאדמו"ר זיע"א עם האדמו"ר מחב"ד. התכתב אדמו"ר עם הרבי מנחם מענדל שליט"א, וכתב לו באגרתו, כי כל מטרתו בעלותו לארצנו הקדושה, היא לישב על התורה ועל העבודה בשלום. ומפאת המצב הרוחני הירוד בארץ ישראל, אשר לב אדמו"ר מתפלץ למראה עיניו ולמשמע אזניו, והדבר מטרידו מאוד מאוד, חושב הוא לצאת מקודש לחול, ואולי להגר לארצות הברית, כי הוא רואה אדמו"רים ורבנים גדולים שהגרו לאמריקה, ואף הרבי הקודם וגם הנוכחי גרים בארצות הברית. כנראה, ששם אפשר לשבת במנוחה על התורה ועל העבודה בלי שום טרדה, כדוגמת ארצות המערב – מקום הולדת רבינו.

תשובת הרבי מנחם מענדל בוששה משום מה לבוא, ורבינו כתב שוב אגרת שניה לרבי בשלהי חודש אדר, והדגיש, כי לא קבל מענה על אגרתו הראשונה.

הרבי, משיב לו באגרת ארוכה מאוד מיום ט' בניסן, ובה ביטויים נפלאים ביותר⁸:

7 עי' קלג

8 אג"ק ח"ב איגרת איתצט.

הרב הגאון הרב החסיד בנם של קדושי עליון ענף עץ אבות מנל עדתו במישרין
בר אורין ובר אבהן שלשלת היוחסין כו' וכו' מוהר"ר ישראל שליט"א (אבוחצירא)

שלום וברכה!

בנועם קבלתי יקרת אגרתו מראש ומקדם וגם אגרת השנית הזאת משלהי אדר,
וכנראה אשר מענה אל אגרתו הראשונה לא קבל ומצטער אני על זה, ואבוא בזה
בהצעת חות דעת בשאלתו שאלת חכם חצי תשובה וחכם ומנהיג בישראל עוד יותר
מזה ותוכן שאלת כבוד הדרת גאונו אשר כיון שרצונו לישוב על התורה והעבודה לכן
העתיק אהלו לארץ הקודש ת"ו, ויש סברא אשר אולי יסע לארצות הברית:

הרבי מתחיל, ומכנה אותו 'מלך', שהרי מאן מלכי רבנן. בהמשך מסביר הרבי, כי היות והוא
'איש כללי ומנהיג בישראל' – דווקא לו יש את הכוח לעזור ולעורר את רוחם של אלפי יהודים
הנשמעים לו:

והנה לדעתי, והוא בהקדים דרשת רז"ל על הפסוק 'שום תשים עליך מלך',
שילפינן מזה גם שאר שררות שבישראל, ובפרט מדברנא דכמה וכמה קהלות הקדש
שנוסף על זה דבכלל מאן מלכא רבנן הרי יש לו גם הכח לפעול בכלל ובפרט
בהקהלות דאחינו הספרדים שיש להם הורמנא ורשות לדון גם בדיני ממונות וכו' וכו',
וידוע מאמר ה' יתברך ליהושע בן נון שהוא היה ממלא מקומו של משה רבינו שהיה
בישורון מלך, בני יוצאים למלחמה ואתה וכו', אשר מובן מזה שמשימות ענין המלך
הוא שיהיה ביחד עם עמו ובפרט בעת מלחמה.

וכיון שזיכה ה' יתברך את כבוד הדרת גאונו להיות איש כללי ומנהיג בישראל
אשר מאות ואלפים נשמעים לקולו, הנה בטוח הדבר שניתנו לו גם כן הכחות להביא
את זה בפועל בחיים היום יומי של כל המושפעים ונשמעים לקולו בהמחשבה דיבור
ומעשה שלהם, וכיון שכל פרט ובפרט ענין כללי הוא בהשגחה פרטית ובכוונה עליונה
בעילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, הרי זהו גם כן הדבר בה יתעלה איש הכללי
למדריגת השלימות שאליה שואפת נשמתו החצובה מתחת כסא הכבוד ואשר שרשה
היא למעלה מעלה עד אין קץ, כי נשמות ישראל עלו במחשבה, והדיוק בזה עלו
– שגם במחשבה של הקב"ה ולמעשה בקדש כי נפשות ישראל, מושרשים בעצמות
ומהות אין סוף ברוך הוא.

מובן מכל הנ"ל אשר בהיות כבוד הדרת גאונו שליט"א בסמיכות למקומות בהם
נמצאים מאחינו הספרדים שליט"א הצמאים לדבר ה' ומשתוקקים לקבל הוראות
בעבודת ה' יתברך וקבלת עול מלכות שמים ועול תורה ומצוה, הנה זהו תפקידו
חובתו וזכותו לעשות בזה מדי יום ביומו, ואשר על ידי זה יומשך מלמעלה מן הזמן
דבר יום ביומו ובהצלחה שלמעלה מהטבע בטבע.

הרבי ממשיך ומסביר את הענינים לפי החסידות והקבלה, ולאחר מכן מסכם, שכיוון שנמצא
בארץ ישראל, שיש בה עשירות אלפים של אחינו הספרדים שליט"א שיש להם ריבוי עצום
של ניסיונות, הרי כדאי שהבא סאלי ישתמש בכשרונות שחונן בהם מאת ה' על מנת להדריך
ולהורות את ה' ולהחיות רוח נדכאים:

המורם מכל הנ"ל אשר לפי דעתי, כיון שנמצא כבוד הדרת גאונו שליט"א בארץ
הקודש ת"ו בה נמצאים עתה עשירות אלפים של אחינו הספרדים שליט"א ומצד ריבוי

הנסיגות העלמות והסתרים זקוקים הם להוראות תכופות בדרכם הקשה בגשמיות וברוחניות, הנה זכום עצום וגדול נפל בחלקו של כבוד הדרת גאוונו שליט"א אשר הוא ישתמש בהכשרונות והסגולות אשר חננו ה' יתברך ובהאוצרות מלכים אשר נמסרו לו מאבותיו הקדושים דור אחר דור לצאת במלחמה נגד היצר קליפות וסטרא אחרא בראש צבאות אנשי קהלות הקדש המושפעים ונשמעים לרצונו ללחום מלחמת ד' ולפרסם אלקותו יתברך בכל סביבתם אשר אין עוד מלבדו כפשוטו ממש, שהכל הוא אלקות.

וביחוד ובפרט שהיא חובת השעה לכבוש ביד חזקה את כל הדור הצעיר אשר כל הבנים והבנות אחד חכם ואחד רשע אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול ובסדר ההשתלשלות – אצילות בריאה יצירה עשיה, שנגלה הקב"ה מעולם האצילות לעולם הבריאה, היצירה והעשיה כולם יחד בשוה יספרו ביציאת מצרים סיפור כלשון הזהר השמים מספרים מנוצצים ומזהירים לצאת מגלות מצרים דלעומת זה ולצאת גם כן אפילו ממצרים דקדושה מיצר הגרון אשר שם אפשר ליניקת פרעה ושלשת שרי פרעה כמבואר בארוכה בלקוטי תורה מהאריז"ל ולהביאם לארץ טובה ורחבה כמבואר שם הענין.

ובפרט שנמצא הוא בארץ טובה ורחבה גם כן אלא שצריך לגלות בפועל אשר ארצנו זו היא ארץ הקדושה ארץ אשר עייני ה' אלקיך בה מרשית שנה עד אחרית שנה בזמן הגלות גם כן, ואין הדבר תלוי אלא בנו להאיר את חשכת הגלות חשך כפול ומכופל (כפול – שנים, ומכופל עוד שנים כנגד ג' קליפות וקליפת נוגה, ירדן שנוטל מזה מצד הקדושה ונותן לזה לצד לעומת זה) ולהאירו באור עצמות ומהות אין סוף ברוך הוא וקיום היעוד דלילה כיום יאיר, מתאים ליציאת מצרים שאז היה ויאר את הלילה שהלילה עצמו האיר וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

בברכת חג הפסח כשר ושמח שיחוג אותנו בשמחה יחד על כל בני ביתו שליט"א וכל המושפעים שלו, המצפה לגילוי אור תורה וטל תורה ביראת שמים להמשכים בעולם הזה הגשמי והחומרי לעשות אותו דירה לו יתברך במהרה בימינו ובחסד וברחמים.

בכבוד הוקרה והערצה.

הבבא סאלי אכן שינה את תוכניותיו, ונשאר בארץ בה פעל גדולות ונצורות. תקופה קצרה לאחר מכן כותב לו הרבי כי הוא שמח לשמוע שלרב אין קפידא עליו בעקבות מכתבו.

מחאה וזעקה!

כפי שהוזכר לעיל, במשך השנים ניסה הרבי לעורר את ליבם של מנהיגי היהדות הדתית והחרדית עבור אחיהם מארצות המזרח. להלן נביא חלק מאותן פניות שנבעו מלבם הטהור של הרבי.

לפנינו, איגרת לאחד ממנהיגי המזרחי דאז מר אריה גלמן. הרבי מתמיה על כך, שבועידה של המזרחי שנערכה באטלנטיק סיטי לא הגיעו לשום החלטה אופרטיבית בנוגע לעולים. כדאי

לזכור, שבאותו הזמן הייתה כבר תקופת המעברות, ולמרות שרשמית בוטל החינוך האחיד, עדיין ידם של פעילי הסוכנות היו על העליונה, ועדיין חולקו העולים החדשים לפי מפתח מפלגתי:

זכורני דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקללה"ה גב"מ זי"ע הכ"מ ביחס לכבודו, שהגם שכבודו עומד בראש מפלגה, הנה יש לו היכולת להתרומם מעל למפלגה בשאלה הנוגעת לעמנו בכלל, או שאלה העומדת ברומו של עולם, ונשען על דברים אלו באתי במכתבי זה:

בטח למותר להעיר תשומת לבו למצב חינוך הילדים והנוער העולים בארצנו הקדושה ת"ו, וגודל הכאב והסכנה הכרוכים בבעיה זו, שבלי ספק גם כבודו מרגיש בלבו. בודאי גם לא נעלם ממנו, שעד כמה שהיה המצב גרוע בעבר, הנה מאז הועברו הילדים למעברות הורע המצב עוד יותר ויותר.

יש בעיות ובעיות.

יש בעיות הנוגעות לענינים עוברים וחולפים, יש בעיות בהיקף רחב יותר, ויש הנוגעות לא רק לדורנו אלא גם לדורות הבאים.

יש בעיות הנוגעות לענינים חיצוניים, וישנן הנוגעות לענינים פנימיים, או גם לענינים חיוניים אשר עצם הקיום תלוי בהם.

והגם שבעיות שונות, ומהן גם תכופות עומדות על הפרק, הנה בעיית החינוך הנ"ל תופסת מקום בראש, באשר נוגעת היא לקיומו של עמנו, התלוי במצבו הדתי והמוסרי (אשר גם תורת המוסר שרשה בדת), ולא רק לדורנו אנו אלא גם לדורות הבאים.

ופשוט הוא, שאף שגדול השלום בכל הענינים, וציוותה תורה לפתוח בשלום, הנה אין לעשות מענין זה של חינוך הילדים הנ"ל קרבן כליל על מזבח השלום.

אחרי כל ההקדמה הזאת, אשר בטוח אני כי גם דעת כבודו כדעתי אני בכל הנ"ל, הנני להביע תמיהתי הגדולה על הדומיה הממושכה מצד האנשים העומדים תחת השפעתו בכלל, ומצדו הוא בפרט, בנידון שאלת החינוך של הילדים העולים לארצנו הקדושה ת"ו, ואם גם בעת מן העתים נשמעה מחאה בציבור מצדם, הנה עד עתה לא באה המחאה לידי איזה מעשה בפועל בשפור המצב.

וביותר גדלה השתוממתי בקראי בעתונות על דבר הכנסיה של המזרחי באטלנטיק סיטי, שאף שנאמים אחדים נגעו בבעיה זו, הנה כשהגיע הדבר לידי החלטות עברו בשתיקה גמורה על כל הבעיה, כאילו נפתרה השאלה כהלכתה או שהמצב הוא לאחר היאוש, ח"ו.

מקוה הנני, על יסוד דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ הנ"ל, אשר כבודו יתעלה מעל הגבלה המפלגתית בנידון זה, וישתדל בכל מאמצי כוחותיו לעשות כל האפשר לו לתיקון המצב הנורא השורר בחינוך ילדי העולים, ולמלא חובתו וחלקו בהצלת עשירות אלפי בני ובנות ישראל מהסכנה הנוראה המרחפת עליהם, סכנת כפירה ר"ל.

"ואם יסייע מכתבי זה בגילוי יכלתו זו מן הכח אל הפועל – והיה זה שכרי.

בל"ג בעומר דשנת תשי"א התייחס הרבי לנושא כאוב זה באופן בלתי רגיל. בשיחה ארוכה, יוצאת דופן בחריפותה, שוטח הרבי את כל הטענות והמענות של אלה המתחמקים מלעשות משהו בנידון, ומשיב על כך בחריפות רבה¹⁰:

"...ועל אחת כמה וכמה בימינו אלה — שעל כל קרן ופינה נשמעת הצעקה שצועקים ככרוכיא: לכו והצילו ילדי ישראל!

המצב כיום בעוונותינו הרבים, שישנם עשרות מאות ואלפים (לא רק יחידים, אלא עשרות מאות ואלפים!) ילדי ישראל שרוצים להכריח אותם ולנתק אותם מיהדות, ח"ו, היה לא תהיה!

ילדים אלה באים מבתיים של יהודים יראים וחרדים, וגם עכשיו רצונם להיות יראים וחרדים, אלא שיש כאלה שרוצים להוציאם מתחת כנפי השכינה, ומכריחים אותם לעבור על דת, לעבור על תורת ה' ומצוותיו, ועד לענינים ומעמד ומצב של כפירה ושמד, רחמנא ליצלן ה' ירחם.

וכיון שילדים אלה נמצאים במעמד ומצב שאין ביכלתם להציל את עצמם, ומוכרחים להגיע לעזר מבחוץ דוקא — מוטל חוב קדוש וזכות קדוש על כל אחד ואחד, באיזה מקום שהוא [אפילו בריחוק מקום, אלא שהגיעה אליו הידיעה (באמצעות עיתון, מפי השמועה וכיו"ב) על המתרחש במרחק של כמה וכמה מילין ובאיזה מצב שהוא [אפילו אם אצלו יש חסרון ח"ו בנוגע לילדים כפשוטם, ברמ"ח אברים ושס"ה גידים], לעשות כל מה שביכלתו להציל ילדים אלה!

לפעול באמצעי הפחדה ויותר מזה!

אם יכולים לפעול בדרך השלום — מה טוב, ואם לא מצליחים בדרך השלום — יש לפעול בדרך מחאה, ואם גם מחאה לא מועילה — יש לפעול בדרך הפחדה, ואם גם זה לא מועיל — הרי, כשמדובר בפיקוח נפשות, הצלת נפשות מכליה רוחנית, רחמנא ליצלן, ישנו הכלל שפיקוח נפש דוחה הכל!

ואלה השואלים: במה כוחנו גדול? — צריך לידע לכל לראש שאין זה נוגע לנו, זה לא ה"ביזנעס" שלנו (כפי שנהוג לומר כאן); לנו ניתנה מצוה, וצריכים אנו לקיימה, ובאשר לתוצאות הדבר — הרי זה ענינו של הקב"ה. ולאמיתו של דבר, כיון שמקיימים את המצוה, בודאי יפעלו את הדבר ("מ'וועט זיכער אויספירן"). השאלה היא רק האם יפעלו כל מה שרוצים, או קצת פחות. ומסתמא יפעלו הכל, והשאלה היא רק אם יפעלו במשך זמן קצר, או שיקח משך זמן עד שיראו את התוצאות שבדבר.

וכיון שכן, צריך כל אחד ואחד, בכל מקום ובכל מצב, למצוא את הדרך המתאימה שבה יכול הוא לפעול בענין זה — ע"י צעקות ומחאות, באמצעות מכתבים, דברי דפוס, בטלפון או בטלגרף, וכיוצא בזה — ולעשות כל אשר ביכלתו.

10 תורת מנחם תשי"א חלק ב' ע' 86 ואילך

ההוצאות על חשבון הקב"ה

ולהוסיף, שאין לקמץ בהוצאות שבדבר מחשש שיוגרע בפרנסתו מפני ריבוי ההוצאות — כי:

איתא בגמרא "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד יום הכפורים", וממה נפשך: מה שהקציב לו הקב"ה, בודאי לא יטול ממנו, ומה שלא הקציב לו, לא תועיל כל חכמתו להתחכם נגד הקב"ה ("איבערשפארן דעם אויבערשטן") ח"ו ולהרויח דולר אחד יותר מכפי שנקצב לו;

ולא עוד אלא שמפורש בהמשך דברי הגמרא "כל מזונותיו של אדם קצובין לו חוץ מהוצאות שבתות והוצאת ימים טובים והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף נזוסיפין לו", ובמילא, כשנדמה לו שיהיה לו הפסד מהוצאת בניו לתלמוד תורה, הן בנוגע לבניו כפשוטו, והן בנוגע ל"בניך אלו התלמידים", להשתדל בנוגע לילד יהודי, מילדי תימן, מרוקו או עיראק, שניחו לו להמשיך ללמוד אל"ף בי"ת, חומש עם רש"י, ללבוש טלית ולהניח תפילין (שגם זה נכלל בהחינוך ל"תלמוד תורה") — צריך לידע שהוצאות אלה הנם על חשבוננו של הקב"ה, על חשבון המלך [ברוסית יש ביטוי: "קאזניא באהאטא", שפירושו, על חשבון המלך], ובמילא, יכולים להוציא ריבוי הוצאות על זה, שהרי "לי הכסף ולי הזהב נאום ה'", ובודאי שהקב"ה "ימצא עצה" ("דער אויבערשטער וועט זיך אף עצה געבן") כיצד לממן את כל ההוצאות שבדבר.

אמנם, לדאבוננו ישנם כאלה שממשיכים באורח חייהם כרגיל, "איש תחת גפנו ותחת תאנתו"¹¹, ומוציאים כל מיני תירוצים וטענות וחשבונות (כדלקמן) שלא לעשות מאומה.

האמת היא, אבל, שכל התירוצים והטענות והחשבונות הם דברי הבל, שטות ושקר, שמכניס היצה"ר שבחלל השמאלי, שכל כוונתו היא להסית ולהדיח אותם — לא בנוגע לעצמם, אלא בנוגע לאחרים — לעמוד מן הצד ולא לנקוף אצבע במים קרים ("און נישט איינטונקען קיין פינגער אין קאלטע וואסער") בשביל הצלת אלפים מילדי ישראל שרוצים לנתקם מיהדות, תורה ומצוות, בה בשעה שהיו צריכים לעשות הכל, ואין לך דבר שאסור לעשותו, בשביל למנוע ממישהו לעשות פעולה כלשהיא לנתק ילדי ישראל מתורה ויהדות!

טענה ראשונה: הרבנים הדתיים מסכימים

אחת הטענות היא — שהדבר נעשה גם בהסכמתם של יהודים דתיים!

המציאות היא שאילו היה הדבר נעשה על ידי חילוניים ואנשי השמאל בלבד, לא היתה אחיזה לדבר, ולכן הסיתו והדיחו כמה יהודים דתיים, יהודים עם זקנים — זקן לבן או זקן שחור (אינני יודע מי הם) — וסיפרו להם מי יודע מה, ועל ידי זה קיבלו את הסכמתם, ואחר כך הולכים וטוענים שכיון שישנו יהודי עם זקן, רב בישראל, ששותק או ממלמל משהו וחותם כך וכך, הרי זה הוכחה על הדבר שכולו טהור וכולו כשר וכולו קדוש.

הנהגה זו מצינו כבר אצל ירבעם בן נבט כשהעמיד שני עגלי הזהב — כמסופר בגמרא "שהושיב רשע אצל צדיק אמר להו חתמיתו על כל דעבידנא וכו'", "וכך היה מטעה רשע לצדיק עד שהיו כולן חתומים כו'!" ומה היו התוצאות מזה — עבודה זרה, התחלת הגלות על ידי הפירוד בין מלכות יהודה למלכות ישראל, וכל שאר הענינים שנגרמו על ידי ירבעם בן נבט שחטא והחטיא את הרבים!

צריכים לידע שכשמדובר אודות עגלי זהב, לא משנה מי הוא החתום על הדבר. אפילו אם חתום על זה אחיה השילוני ח"ו — הרי זה עגל הזהב שהוא עבודה זרה.

ועל דרך זה בנידון דידן: כשילד יהודי רוצה להניח תפילין, ללבוש ציצית, לשמור שבת, ללמוד אל"ף בי"ת וכיוצא בזה, ומונעים זאת ממנו — לא משנה מי הוא החתום על זה. שכן, לא החתימה של פלוני היא הקובעת, אלא השולחן ערוך הוא הקובע, ועל פי שולחן ערוך, הנהגה כזו — גם אם חתום עליה יהודי עם זקן — היא העברה על הדת.

טענה שניה: זה יזיק ל'באנדס'

טענה נוספת — שאין להרעיש על דבר זה, משום שהפירסום בגלוי עלול לגרום נזק ב... מכירת ה"באנדס" ("אגרות חוב"), ואם ימכר "באנד" אחד פחות, מי יודע מה יקרה ח"ו וח"ו... שהרי מדובר אודות בנין וחיוזוק ישוב ארץ ישראל וכו' וכו'.

טענה זו נשללה כבר בדברי הגמרא — "אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש":

אפילו אם יבוא משיח בן דוד, אליהו הנביא, עם כל הנביאים שיעידו על מקום המזבח וכו', ויתחילו לבנות את בית המקדש, והכל יראו בפועל ממש שהשכינה שרויה במעשה ידיהם — אסור לבטל אפילו תינוק אחד [שעדיין אינו בר מצוה, אלא רק הגיע לחינוך, שאז נכלל הוא בהחיוב ד"ושננתם לבניך"] שלומד אל"ף בי"ת, אפילו אם בזה תלוי בנין בית המקדש בפועל ממש על ידי משיח בן דוד!

ועל אחת כמה וכמה בנוגע למעמד ומצב בימינו אלה — שעדיין לא זכינו לגאולה, ואפילו לאתחלתא דגאולה לא זכינו עדיין¹², ואם לא די בכך, לקחו ענין שהיה יכול להביא לידי אור, ועשו ממנו תכלית החושך.

בנוגע למעלת ימות המשיח מצינו שאז לא יהיה צורך בענין האתכפיא, כמו במשך זמן העבודה, אלא אז יהיה באופן של אתהפכא ממהות למהות. ואילו כאן נעשה הענין של אתהפכא בקצה ההפכי רחמנא ליצלן, שלוקחים ענינים של אור ועושים מהם תכלית החושך — שמנצלים הענין דבנין וישוב ארץ ישראל בשביל לנתק ילדי ישראל מתורה ויהדות, וללעוג על כל הקדוש לישראל!

אף פעם — עד לימים אלה — לא היו כאלה צרות ונגישות מ"מהרסיך ומחריביך" ש"ממך יצאו"!

ומזה מובן עד כמה רחוקים אנו מבנין בית המקדש — לא ריחוק בזמן, שהרי "תשועת ה' כהרף עין", אלא ריחוק מצד הענין, המעמד ומצב. ובמילא, אם בשביל

בנין בית המקדש אסור לבטל תינוק מלימוד אל"ף בי"ת, על אחת כמה וכמה שאסור לבטל תינוקות של בית רבן בשביל ענינים של מה בכך, ענינים של כוב, ועד לענינים שמשתמשים בהם גם בשביל דברים אסורים.

בפעולות כאלה — לא זו בלבד שלא מסייעים בשמירת המדינה והארץ ובני ישראל הדרים עליה, אלא אדרבה — מחריבים אותה.

— הפתיחת לאיכה רבה (שמספרת אודות פרטי עניני החורבן) פותחת בסיפור אודות ביקורם של חכמי ישראל בעיירות ישראל, שבבואם לעיר אחת (שלא מצאו בה מלמדי תינוקות), אמרו לבני העיר "אייתו לן נטורי קרתא, והוון מייתו להון ריש מטרתא וסנטרא (הממונים על שמירת העיר ושדותיה), והוון אמרין להון אלין נטורי קרתא? אלין חרובי קרתא! אמרו להון ומאן אינון נטורי קרתא? א"ל אלו סופרים ומשנים" (מלמדי תינוקות שמלמדים מקרא ומשנה¹³).

כלומר: השמירה על המלוכה, על הארץ ובני ישראל הדרים עליה, היא על ידי מלמדי תינוקות שלומדים עמהם אל"ף בי"ת, קמץ א' א, חומש, משנה וגמרא, מתוך יראת שמים (תכלית הכל, כמו שכתוב: "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו גו' כל הימים"). ולעומת זאת, אלה שמנתקים ילדי ישראל (אפילו ילד אחד!) מתורה ויהדות — לא זו בלבד שאינם "נטורי קרתא", אלא אדרבה, הם "מחריבי קרתא".

טענה שלישית: בעלי אהבת ישראל

כמו כן, ישנם הטוענים שאין לפרסם הדבר בגלוי כדי שלא לגרום למחלוקת בישראל, היפך התורה, ש"דרכיה דרכי נועם", וביותר צריכים להזהר שהגויים לא ידעו שיש פירוד לבבות בין בני ישראל, שזהו בזיון לבני ישראל, ובלשון הכתוב: "למה יאמרו הגויים".

אם חוששים מבזיון בעיני הגויים — צריכים לחשוש אודות חילול שם שמים, "שמי הגדול המחולל בגוים אשר חללתם בתוכם!"

מחילול שמו יתברך בין הגוים — אינם מתפעלים. אבל, אם ח"ו וח"ו יחשבו הגוים שפלוגי בן פלוגי אינו מקובל באהבה והערצה בין כל ששים ריבוא בני ישראל, אלא בין ה"בריונים" בלבד — מזה מתייראים!

אין מה להתיירא מזה, מותר פעם לומר גם את האמת!... דבר זה לא איכפת להקב"ה: מה שאיכפת ונוגע להקב"ה, הוא, שיש כאלה שמכריזים "ככל הגוים בית יהודה" רחמנא ליצלן, כדברי יחזקאל הנביא: "ויבוא אל הגוים אשר באו שמה ויחללו את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה וגו'", ומסיים: "ואחמול על שם קדשי גו'", "וקדשתי את שמי הגדול המחולל בגוים גו' וידעו הגוים כי אני ה'" — בגאולה השלימה.

13 אמרו לבני העיר: הביאו לנו את שומרי העיר. הביאו להם את שומרי השדות. אמרו להם החכמים: אלו שומרי העירי אלו מחריבי העיר, שומרי העיר הם אלו שמלמדים מקרא ומשנה

למעשה...

המורם מכל האמור לעיל — שכל אחד ואחד צריך לעשות כל אשר ביכלתו כדי לתקן המצב.

אופן הפעולה — אינו שווה בכל, זה יכול לעזור ולסייע באופן כך, וזה יכול לעזור ולסייע באופן כך, אבל, שני פרטים ברורים בזה:

האחד שכל אחד יכול לפעול משהו בזה, והשני — שהבטחתו של רבינו הזקן לחסידים שכאשר יעשו יצליחו, חלה גם על ענין זה, שכאשר יעשו, בודאי יצליחו.

פניות נוספות

באיגרת שלפנינו, מברך הרבי אגודה מסויימת שפעלה למען עולי מרוקו¹⁴:

התאחדות עולי צפון אפריקה בישראל תל אביב

מה נעם לי להודיע מהרבני עוסק בצרכי צבור באמונה איש רב פעלים ובעל מרץ לכבוד ה' ותורתו יראת ה' אוצרו מצליח גם בארץ ההיא בשנה ההיא זמן קשה ומקום קשה ויברכו ה' מוה"ר יצחק שי' אלמליח, מפעולותיהם הטובות לטובת עולי מרוקו אשר בארצנו הקדושה תבנה ותכונן במהרה בימינו על ידי משיח צדקנו.

ולאות הוקרה לעבודתם הנעלית גם בתור עדוד וחיוזוק אשר תחזקנה ידיהם לעזרת ישראל בגבורים, הנני מצרף בזה איזה סקריפ אשר נלקח מאחת הקופות של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע צדיק יסוד עולם נשיא ישראל הוא אדמו"ר יוסף יצחק, ובודאי יקויים בקופתו מאמר רו"ל (בבא בתרא טו, ע"ב) כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך.

ינעם לי לשמוע מכבודם מהצלחתם בפעולותיהם הטובות בטוב לבריות וטוב לשמים, אשר שכר מצוה זו גם בעלמא דידן איכא וה' יתברך יצליחם.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

איגרת זו מופנית אל עורך המודיע הרב שמואל אלעזר שאולזון. הרבי משתדל לעורר אותו בדבר האחריות על ילדי העולים. הרבי כותב שבמידה וניתן לדאוג שילד יתחנך במוסד עם אחת מהרמות הדתיות האלה: א. מוסד המחנך להידור מצווה. ב. המוסד מחנך רק לשמירת מצוות על פי השולחן ערוך. ג. ואפילו בית ספר המחנך רק לעיקרי הדת (מסורת) – מחוייבים לדאוג שהילד יגיע לאחד ממוסדות אלו. ובגלל פוליטיקות לא ניתן להשאיר ילדים בחנוך כפרני¹⁵:

...השקפת התורה היא, אשר במקום שאפשר להציל ילד מחינוך של כפירה ר"ל לחינוך של הידור מצוה בתכלית וכו' בודאי צריך לעשות כל ההשתדלות בזה, ואם אי אפשר באופן כזה, אלא על כל פנים [ניתן לשלוח רק] לחינוך של שולחן ערוך גרידא בלא לפנים משורת הדין, או עוד גרוע מזה על כל פנים לחינוך על שמירת עיקרי הדת והחמורות שבתורה, הרי גם כן צריך להשתדל להצילו ובלבד שלא יטמע בין העכו"ם ולקבל חינוך של כפירה ר"ל.

14 אג"ק ח"ז איגרת ב'פו.

15 י"ב חשוון תשי"ד. אג"ק ח"ח איגרת ב'רסג.

וכל האומר שבאופן כזה הרי מה לו ולצרה הזאת, ובפרט לאחר שכבר היה הילד ברשותו ומושך את ידו מפני היראה מה יאמרו הבריות הרי זה לא רק גורם אלא גם דוחה בידי ממש את תלמידים אלו ומוסרם לחינוך נגד דתי.

וידוע אודות אחד מנשיאנו הקדושים שהיה עונה לשואליו במכתב גם בחול המועד וכפתגמו "איך קען ניש איבער מיינעם א הידור פארבויגען אויף יענעמס א עיקר" [הידור שלי לא יכול לגרום לזולת להפסיד], ועל כל אחת כמה וכמה שמפני חשבונות של פוליטיקה וכיוצא בזה אסור לאבד אפי' לו נפש אחת מישראל, ועל אחת כמה וכמה כשהנדון הוא על דרך מאות ואלפים מבני ישראל ועל אחת כמה וכמה שהנדון הוא על דבר תלמידים ותלמידות שכבר היו ברשותם, ועל מנהלי המוסדות האחריות השלימה בעשיית כל מה שביכולתם שישארו על כל פנים נאמנים לדתם, אף שעדיין אין בידם לפעול שישארו חסידים או עולמות'שע מהדרים במצות ביותר וכו' וכו'...

לדאוג שיתקשרו עם חב"ד בארץ

באיגרת זו, הרבי מזכיר לר' מיכאל לליפסקער - השליח במכנאס, שעליהם להדגיש בפני חניכים העולים ארצה את הצורך הגדול ביצירת קשר עם חב"ד בארץ¹⁶:

תקותי, אף שלא העירותי אותם על דרך זה אשר אלו מתלמידיהם העולים לארץ הקודש ת"ו מעוררים אותם וכופלים ומשלשים אשר יתקשרו שם עם אנ"ש ומוסדי חב"ד והעיקר ישיבת תומכי תמימים בלוד אשר שם ישנם הרבה תלמידים מהספרדים ומה טוב אשר נוסף על המכתבים שבודאי נותנים להתלמידים הנה הם מצדם יכתבו להנהלת הישיבה בלוד על דבר מהות התלמידים שעלו לארץ הקודש ת"ו כפי שיודעים אותם מכבר.

הנציגים הדתיים חתמו על חוזה מחפיר

המכתב מופנה לרב הגאון הרב שלמה יוסף זוין ע"ה. הרב זוין פנה אל הרבי בבקשה שייצא בקול קורא שיהודי ארה"ב יקנו אתרוגים מארץ ישראל. הרבי משיב לו באיגרת ארוכה. בתחילה הרבי כותב לו כי האתרוגים מהארץ יש בהם כאלה שהם מורכבים, שנית אתרוגים אלה מגיעים באניות ישראליות תוך חילולי שבת. שלישית, הרבי מספר לו כי הגיעו מהארץ גילי תפילין ומזוזות מצולמים על נייר. המכתב נכתב בסגנון חריף, ובסופו מתייחס הרבי בחריפות לנושא העולים¹⁷:

...כתבתי כל הנ"ל, אף, שלכאורה, מספיקות היו ג' ד' שורות, מרוב שיחי וצערי על המצב המבהיל, ורואים במוחש קיום מאמר רז"ל אין לך יום שאין כו' מרובה על חבירו - במצב האיום בארץ הקודש ת"ו. ונזכר הנני הרעש שהיה בהנעשה עם ילדי טעהעראן, אף שהם כלא וכאין לגבי הנעשה בילדי מאראקא, ועל ידי חוזה מחפיר חתום גם על ידי בא כח המפלגות מימין שמסכימים הם לוותר עד כדי 75%, ותודה לא-ל אשר הודות להבחירות התחילו לחזור בהם מהסכם זה, והוא הדין להענין דגיוס נשים ובעיקר... באלו דמפקריה טפי, אשר מובן שבזה האיסור גדול יותר וכו' וכו',

16 כ"ג אלול תשי"ד. אג"ק ח"ט איגרת ביתקמה.

17 י"ט תשרי תשט"ז. אג"ק ח"י"ב איגרת גיתלד.

ובמה נאחזים... באיסור מכירת בשר החזיר והשקץ והעכבר, וממש עושים ההיפך מן הקצה אל הקצה.

באיגרת זו מנסה הרבי לעורר יהודי מגזע אנ"ש שכנראה היה אחראי מטעם הממשלה על איזור או יישוב מסוים, לדאוג לרוחניות של העולים שבתחומו¹⁸:

מר יוסף פאזין שי'

שלום וברכה!

באשר הגיעוני ידיעות אשר נצר הוא מגזע חסידי חב"ד, ובטוחני חזק וכפי שהראה הנסיון אשר צור מחצבת האדם משפיע פעולתו לדורות ולדורי דורות, מרשה הנני לעצמי לבוא בשורותי דלהלן.

כותבים לי אשר לאחרונה הגיעו כמה עולים חדשים מאחינו הספרדים ממרוקה והתיישבו באזור ובמקום אשר השפעת כבודו מגעת, ויכול הוא לפעול רבות טובות לא רק להסתדרותם הגשמית אלא גם בהנוע לענינים הרוחניים שלהם, ולכל לראש ועיקר וביסוד קיום כל קבוצה ועדה בשטח החינוך. והנה רצה בורא העולם ומנהיגו נותן התורה שתהיה לכל אחד מאתנו בחירה חפשית דוקא ושמרצונו הטוב יבחר בטוב, וכמה שכתוב, ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע גו' ובחרת בחיים, למען תחיה אתה וזרעך (דברים ל, טו-יט), ולכן היכולת ביד האדם לנצל האפשרויות והכחות שלו גם לצד ההפכי ח"ו, וכיון שהיצר ערום הוא במלאכתו לפעמים בא בטענות שלא בנקל כל כך להכיר מי הוא הטוען, כי לבושות הן במסוה של יושר וצדק ולפעמים אפילו במסוה של יראת שמים (מדומה, כמובן).

מובן שאפילו לולא כתבתי שורות הנ"ל, הנני חזק בטוחני אשר כבודו ישתמש בכל האפשרי והיכולת שברשותו להדריך את העולים ובניהם בחינוך המסורתי על פי תורתנו תורת חיים, אבל כיון שאמרו חכמינו אין מזרזין אלא למזרזין, ובחששי מפני הטעמים והנמוקים המדומים הנ"ל, אשר לצערנו הכי גדול הצליחו באיזהו מקומות לנתק לבן של בני ישראל מאבינו שבשמים, מצאתי לחובה לבוא בשורותי האמורות וינעם לי להודיע אשר כן נכונה התקוה, שבתור איש המועצה משפיע על עניני החינוך שיהיו מתאימים לחינוך אבות ואבות חינוך מסורתי חדור אור וחום חסידותי.

בטוחני אשר למותר להאריך בגודל ערך הענין ובגודל האחריות, כי הרי החינוך בימי הילדות והנעירות אפילו שינוי קטן לטוב או להיפך ח"ו יכול לגרום תוצאות הכי גדולות וחשובות במשך ימי חיי המחונך, שמזה מובן שכל השתדלות ויגיעה להיטיב המצב כדאיות הן.

בכבוד ובברכה ולבשורות טובות בכל האמור.

מעט מידי

בשנת תשי"ט נכנס אל הרבי ר' ישראל סדן - ממקימי מדרשיית 'נועם' בפרדס חנה. שאלתו הראשונה של הרבי לסדן היתה: 'כמה ילדים מילדי העולים שעלו לאחרונה ממרוקו נקלטו

18 ראש חודש אדר שני תשי"ז. אג"ק ח"יד איגרת ה'רלב.

במוסד? לתשובה סדן כי 'בערך עשרה אחוז מהם הם יוצאי עדות המזרח', הגיב הרבי 'מעט מדי'¹⁹.

בשנת תשכ"ח עדיין המשיכה המדינה באותה מדיניות פושעת. היה זה לאחר מלחמת ששת הימים, כשאצל רבים התעורר הרגש לעלות לארץ. על אותם ימים מסופר בספר אודות הבבא סאלי²⁰:

"בשנת תשכ"ח החלה מחלקת עליית הנוער, שמטעם הסוכנות היהודי, לנהל תעמולה חזקה בקרב הנוער במרוקו לעלות לארץ, והחלה העברת נוער לארץ במימדים גדולים. למעלה משבעת אלפים ילדים הגיעו לארץ. כתשעים אחוזים מהנוער היו נתונים למפלגות החילוניות, אשר העבירו אותם ישר מהאונייה או מהמטוס לקיבוצי השומר הצעיר, או למוסדות חינוך חילוניים. נשמות זכות וטהורות אלו, שהיו שומרי תורה ומצוות וחונכו על ברכי התורה והיראה, הורעלו על ידי 'מחנכיהם' לשנאה עמוקה ותהומית לדת ישראל".

הועד להצלת ילדי מרוקו, שהיה משוייך לעדת הספרדים, פרסם באותם ימים מודעת מחאה חריפה וכואבת ביותר:

"למרות ה'הבטחות' המצלצלות... שנתפרסמו על ידי הצבועים והחנפים, נמשכת בכל תוקפה **מסע ההשמדה והעברה על הדת של אלפי ילדי מארוקו!!** ידיעות המגיעות אלינו מקפיאות את דמנו מעצמת השמד הנורא המופעל עוד ביתר תנופה ובפנים חצופות ללא כל רסן.

"חותרים פנימיים מקבלי שוחד ובעלי תקציב מנסים להרדים את הקהל על ידי טשטוש העובדות הנוראות ועל ידי תעמולת הסוואה של 'מיון'. הכל כדי לתת המשך למשמידי הנפשות לעשות ככל העולה על רוחם, בלי מפריע!

"הביטו וראו! קרוב לשבעת אלפים נערים ונערות ממארוקו הוצאו מבית הוריהם בכל מיני בלבולים ופיתויים שונים, שם למדו כולם בבתי חינוך יהודיים מובהקים, ונתחנכו על ברכי התורה והיהדות. הובאו למחנות קליטה של הסוכנות ו'עליית הנוער' לעשותם למופקרים כגרועים שבעמים, לעקור מהם כל זיק של תורה ויהדות ולהלביש אותם מחלצות של טומאה זוהמה וכפירה, לבוז לתורה, וללעוג לכל קודש. מלעיטים אותם בנבלות וטריפות, וכופים עליהם את ההשחתה של המוסר והצניעות!

"בין כל יהדות מארוקו לא היה אף אחד מהם חס ושלום אוכל טריפות או מחלל שבת בפרהסיא, ואין זה פתאום הפכו להיות חומר לצורך 'מיון'. לומר: להשאיר חצי אחוז ליהודים אמיתיים, ובזה לשמש כסות עיניים לכל ההשמדה הנוראה על העולים וילדיהם בניהם ובנותיהם. הייתכן עוול משווע כזאת? להוביל לשמד ממש תשעים אחוז של קהילה מפורשת המושרשת בתורה ויהדות כיהודי מארוקו, על חשבון קנוניא של מחריבים ובוגדים חנפים הסוגדים לאילי הכסף והזהב, ולעשות חס ושלום כלה בבית ישראל.

"הבה נפגין לעומתם, **גזלנים! רוצחים! הפסיקו את מסע השמד! חומסי נפשות הרפו ידיכם מיהודים נאמנים אלה!**

"**ולבוגדים וחנפים אנו קוראים: הפסיקו את תעמולת ההסוואה! יהדות מארוקו איננה הפקר לכל משומד עריץ. אל תתנו חרב בידי המשמיצים לרצוח את נפש העולים!**

19 מקדש מלך כרך ב' ע' 428.
20 הסבא קדישא בבא סאלי ע' קסט

יש לציין, שהבבא סאלי ועמו סגולת רבני מרוקו כמו הרב טולידאנו ועוד היו **היחידים!** מלבד הרבי, שהמשיכו לזעוק ולהתריע ולערוך הפגנות במשך השנים.

הרבי מתייחס לחטיפת ילדי תימן!!

לסיום, נביא כאן את שיחתו של הרבי משנת תשמ"ז. אז כבר לא העלו את ילדי העולים וממילא לא המשיכה אותה פעולה נוראה. אולם הרבי מצא לנכון להזכיר בשיחה זו את נושא חטיפתם של ילדי תימן²¹:

בענין גניבת ילדים מהוריהם לחנכם היפך התורה:

ידוע ומפורסם לכל מה שאירע לפני שלושים ארבעים שנה בעליית ילדי תימן וילדי טהרן לארץ הקודש:

ילדים קטנים שעלו עם הוריהם לארץ הקודש — העלימו אותם מהוריהם, תוך כדי תירוצים שונים ומשונים חסרי שחר, שהילדים זקוקים לטיפול רפואי, ומצבם קשה כל כך, עד שהודיעו להם שהילדים נפטרו... וכל זה למה — מכיון שלא רצו שיתחנכו אצל הוריהם שהיו שומרי תורה ומצוות, כי אם, שיוכלו לחנכם כרצונם, תוך כדי ניתוק מוחלט ממורשת היהדות.

לצורך מטרה זו — גוזלים ילדים מהוריהם. ומי היה אז בין אלו שעמדו בראש? יהודי מניח תפילין, ומתפלל ג' פעמים ביום, שומר תורה ומצוות בחייו הפרטיים, ואעפ"כ, לא זו בלבד שלא מנע זאת, אלא אדרבה — שיתף פעולה, והיה בין העומדים בראש שעשו פשע נורא זה!

וכאשר הקימו קול צעקה, היתכן? הרי זה מעשה היפך הצדק והיושר, היפך האנושיות לגמרי — השיבו: אנו הצלנו אותם ממות לחיים, ולכן, ילדים אלו הם שייכים לנו... ולא רק כמו אדם שהוא "עבד כנעני", אלא גרוע יותר — כמו חפץ השייך לרכושו הפרטי, אשר, אם רק רוצה, יכול לשרוף את החפץ, ובנידון דידן, שריפת הילדים, רחמנא ליצלן, לא שריפת הגוף, אלא שריפת הנשמה, להעבירם למולך, רחמנא ליצלן!

מאות ילדים קטנים נעלמו עקבותיהם בתקופה ההיא, ועד היום הזה לא יודעים ההורים מה עלה בגורלם של ילדיהם, היכן נמצאים היום!

גם כיום, לאחר שלושים ארבעים שנה, יש אפשרות לעלות על עקבותיהם של אותם ילדים, שכן, באותם משרדים שטיפלו בילדים, ישנם רשימות מדויקות שבהם מופיעים שמותיהם של כל הילדים, לאן נשלחו וכו', הצרה היא, אבל, שלא רוצים לתת את הרשימות של שמות הילדים.

והצרה הכי גדולה — שאין פוצה פה ומצפץ!

בתקופה האחרונה נתעוררו אמנם אחדים לדרוש שיתנו את הרשימות של הילדים — אבל, לא היה זה אלא "קול ענות חלושה", ולא הועיל מאומה!

21 שיחת שבת פרשת וירא תשמ"ז. התוועדות תשמ"ז ע' 505.

ולא עוד, אלא שמיד באו אלו שעושים "ליצנות" מכל דבר, ועשו "ליצנות" גם מדרישה זו!... ובכן, עם "לצים" אין לדבר כלל, ואפילו לא לישב במחיצתם, כדברי דוד המלך בהתחלת ספר תהלים — "ובמושב לצים לא ישב". וכבר אמרו חז"ל²² ש"כת לצים" היא אחת מד' הכתות ש"אין מקבלות פני שכינה"!!!

ישנם הטוענים, שגם אם יתנו את הרשימות של הילדים, לא יועיל הדבר לתקן את המצב, להחזירם לכור מחצבתם, בהיותם ילדים שנולדו להורים שומרי תורה ומצוות — שהרי כבר עברו שלושים ארבעים שנה שגדלו באווירה דהיפך התורה.

ובכן, גם טענה זו אין לה מקום. זוהי אמנם עבודה קשה ביותר, אבל אעפ"כ, בכל מצב אסור להתיימש מיהודי, ואף אחד לא יכול לקחת על עצמו את האחריות לבוא ולומר שבנוגע לפלוני ופלוני אי אפשר לעשות מאומה כדי לקרבו לתורה ויהדות.

ובמילא, כל זמן שלא עושים ככל האפשרי לתיקון המצב — הרי זה כמו שממשיכים לעשות אותו עול ופשע ומובן, שבענין זה לא יועיל לעשות תשובה — שכן, ענין התשובה הוא בינו לבין קונו, אבל, לכל לראש יש לתקן את העול והפשע שנעשה לילדים והוריהם!

ולאחרי כל זה, אם משהו מעלה על דעתו שהתחרטו על המעשים שנעשו בעבר, ובודאי שלא יחזרו עליהם ח"ו, "לא תקום פעמיים צרה" — יש לו טעות מרה:

לא זו בלבד שלא מתחרטים על זה, ולא מנסים לתקן את המצב כד, אלא אדרבה — בעצם היום הזה חוזרים ונשנים הדברים בקשר לילדי טהרן, ובצורה חריפה יותר, ואין פוצה פה ומצפצף, ובמיוחד אלו שאמורים לייצג, כביכול, את דרישותי של היהדות החרדית — גם הם יושבים מנגד, ואינם עושים מאומה!!

חוב קדוש על כל מי שיש ביכולתו לעשות כל התלוי בו למנוע ולעצור את גזילת הילדים המתרחשת בהוה, ונוסף לזה, להשתדל לתקן גם מה שנעשה בעבר.

ואלו שאין ביכולתם לפעול בענין זה — יגבירו את הפעילות בענין החינוך, כאמור, להשתדל שילדי ישראל יקבלו חינוך יהודי ברוח התורה, ולא לחסוך כל מאמץ והשתדלות כר (כפי שניתן ללמוד מהצד שכנגד...), שהרי מדובר אודות פיקוח נפשות!

משל למה הדבר דומה — לאדם הרואה בית בוער באש, אשר, בודאי לא יחסוך שום מאמץ לנסות להציל את האנשים הנמצאים בבית, ולא עוד, אלא שגם כאשר מסופק אם יש מישהו בבית, ידפוק על התרים והחלון כר, כדי לוודא אולי יש מישהו שיכולים להצילו. ודוגמתו בנמשל — בנוגע לפקו"נ ברוחניות.

ה'רשת' ובית הספר למלאכה

בעוד הרבי מנסה – ללא הצלחה יתירה, לעורר את הגופים החרדיים למשוך את ידיהם מן החמס, פעל הרבי להציל לכל הפחות את הילדים אשר המעברות וביישובים.

²² סוטה מב, א. סנהדרין קג, א. 7) ל' הכתוב - נחום א. ט. וראה לקו"ש דוכ"ג ע' 306 הע' צ 5 ובשו"ג.

לשם כך הקים הרבי את 'רשת אהלי יוסף יצחק'. הרשת הוקמה כבתי ספר ממלכתיים דתיים, הם נפתחו רק במקומות שאין בהם בתי ספר דתיים אחרים. במידה מסויימת הרשת היו בתי ספר מתחרים לבתי הספר של זרם העובדים הדתי.

בתי הספר הראשונים נפתחו במעברות כגון זרנוגה וכו'. חבר הפעילים ניצל את קשריו החמים עם העולים, וכך נרשמו ילדי עולים רבים לבתי הספר של הרשת.

ראוי לציון, שכיוון שלחב"ד בארץ אין מפלגה, הרי לחב"ד – בניגוד למפלגות – לא היה שום אינטרס מפלגתי לצרף אליהם עוד ועוד קולות. בנוסף לכך, בתי הספר הללו מטרתם המוצהרת הייתה להחזיק את ילדי העולים ביהדות, ולא דווקא להפוך אותם לחבדניקים (למרות שחלק גדול מהם הלך לבסוף לחב"ד). כלומר, לחב"ד לא היה שום 'רווח' אישי, מפלגתי או זרמי, אדרבה הרשת הייתה מושא להוצאות רבות מאוד.

אולם ה'רווח' שעמד לעיני הרבי היה אחד: לשמור עוד נשמה יהודית ולגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים. זהו הרווח האמיתי החבד"י!

הדבר דומה גם עם בית הספר למלאכה. בעוד הרשת מיועדת הייתה לגילאי בית הספר היסודי, הרי בית הספר למלאכה התאים לגיל תיכון ומעלה, הוא היה מיועד לתלמידים בוגרים שלא יכלו – מסיבות שונות – להשתלב בישיבות, וכדי שלא ילכו ללמוד במוסדות חילוניים – הוקם עבורם בית הספר למלאכה. בית ספר זה היה היחידי מסוגו שהיה גם חרדי, והוא התחרה (בהצלחה) עם מספר בתי ספר דומים שהיו שייכים לשמאל.

להלן מכתב אחד מיני רבים שנכתב להנהלת הרשת, ומדבר אודות קליטת ילדי העולים²³:

הנהלת אגודת חסידי חב"ד בארץ הקודש ת"ו ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבם מערב חג הסוכות ומה' דחול המועד סוכות...

בנוגע למוסדות חינוך הרשת, שכוונתם ומטרתם היא להחדיר רוח יראת שמים וחינוך על טהרת הקדש עד כמה שאפשר גם באותם החוגים והסביבות שחסרים שם עתה ענינים אלו, ובמילא כל צעד ושעל שכושבים, – שכר הוא (אף שעדיין אינני משביע רצון כי רחוק הוא מהראוי להיות) הרי צריך להתאמץ להתזיק מוסדות הרשת על כל פנים בהמקומות שהיו שם עד עתה... כדי שתהיה האפשרות לחנך התלמידים והתלמידות בחינוך של תורה ויראת שמים ולא לעזובם ח"ו לנפשם (ועל ידי זה) במצב סכנת חינוך של כפירה ר"ל...

ובהתבוננות המתאימה בגודל הענין דלהוציא יקר מזולל, ושבאים ימנעו ידם מזה יפלו ח"ו התלמידים – ות לידי מחנכים היפך התורה והמצוה, בודאי יעבדו גם בזה במרץ המתאים, וסף סוף חפץ הוי' בידם יצלח, להתגבר על כל המניעות ההעלמות והסתרים ולהקים תלמידים ותלמידות יראי שמים במוסדות הרשת...

מצער אותי במאד, שעוד הפעם אין כל ידיעה בנוגע לבנין בתי הספר למלאכה ולחקלאות.

23 ו' חשוון תשי"ד אג"ק ח"י אגרת בירנה.